

ԳԵՏՆԱԴԱՄԲԱՆՔ ՀՌՈՎՄԱՅ (*)

Հռովմայ յատակին և իր ընդարձակ դաշտերուն ներքև
 Խորին անձաւներ կան կամարակապ, անլոյս, անարև,
 Զոր երկու հազար տարի միակերպ մարդիկ փորելով՝
 Քաղերն պալատներ կանգնեն ու կոկեն՝ ելած ժայռերով.
 Ամբողջ Հռովմ, և իր հոյակապ շէնքեր, հրաշալի քանդակք՝
 Այս անհուն անծայր խոռոչէս ելած կ'ըսուին բովանդակ:
 Հոս երբեմն հեռի յաչաց և սրբոյ բրոնաւորներուն՝
 Իւր նախնին որդւոյք սուրբ Եկեղեցին կ'ամրանար թազուն,
 Մինչև որ մըթին գիշերիս ծոցէն ելաւ յաղթական
 Պատգամ՝ օրինաց հընչեցընելու բոլոր մարդկութեան,
 Եւ կեսարներու դրօշներ՝ նըշանով խաչին զարդարեց:

Սիրող արհեստից, մեծ բաներու խելք տալու ձեռներէց
 Պատաններին մէկն՝ իր ծնողացը սէր, նըկարւթեան յոյս,
 Մեծ փափագ ունէր մէկ մ'այցելելու այս մըթին տեղոյս,
 Որ սուրբ հաւատոց երբեմն էր եղած նուիրական որրոց,
 Թեւ մը մէկ ձեռքով բըռնած և միւսով ջահ մը կրակուբոց՝
 Կը մըտնէ վըստահ՝ այն բազմադիմի կամարաց ներքև,
 Ուր հետըզհետէ մուծ խոր ճամբաներ կ'ելլեն իր առջև:
 Գետնափոր քաղաքն իր տըրտուր չըբով, այն սև արքունիք,
 Տաճարն՝ ուր ֆրիստոս իւր հաւատացեալն ակնարկեց կանխիկ,
 Եւ սև դամբանաց յաւիտենական ըստուերն երկընթէն.
 Այս ամէնն՝ իր վրայ տեղը զըննելու փափագ կը բերեն:
 Անկեանց մէկուն մէջ խըցիկ մ'է յանկարծ աչքին կը դըպչի,
 Խորհրդաւոր վայր՝ ուր յոյսը մէկէն զինքը կը տանի.
 Երթայ, ինչ տեսնէ. սըրբազան անօթք, պարկեշտ սափորներ,
 Կուսանաց, վկայից հոն անգին նըշխարք են գետին փըռուեր:
 Բայց երբ այն գանձեր լաւ մը քըննելէն վերջ՝ անկից դուրս ել՝
 Կորսընցուց, ափսոս, զինքն առաջնորդող շիտակ ճամբուն թեւ.
 Զո՛ւր տեղ կը փընտռէ, զո՛ւր կը թափառի խռոված ու վըհատ,
 Ասդիս կը վազէ, անդին կը դառնայ, տազնապն՝ յուսահատ,
 Մուտք կը փորձէ հոն վախէն ցոյց տըրուած ամէն ճամբու մէջ:
 Հուսկ, շաւղէ շաւիղ, չըրջանէ չըրջան, պըտոյտ, ելեմջ,
 Այն բազմամանուած ներքսագոյն վայրաց խաւարչուտ խորեր,
 Բաց տեղ մը կ'ենէ, ո՛հ զարհուրելի անեւ բաւիղ մ'էր,
 Ուր քըսանի չափ զատ զատ ճամբաներ չորս կողմ կ'երկըննան.
 Արդեօք ո՛րքն ընտրէ, ո՛րն պիտանի զինքն 'ի լոյս տուընթեան.
 Զամէնքն ալ մրտըով չափէ, զամէնքն ալ բըռնէ ու թողու.
 Վախէն մէկ մը ետ քաշուի, մէկ մ'առաջ քայլն ընթացք առնու.
 Զայն կու տայ. սակայն կըրկին դող կ'ենէ խոր արձագանգէն:
 Ետեւէ ետեւ ձախող խորհուրդներ սիրտը սառ կըտրեն:

(*) Հոբերգ Հիւպէր նկարչին գլխէն անցած է այս դէպքս:

Այս կերպ թափառէր նա դեռ՝ մինչ արդէն տասն էին անցեր՝ Այն իր կարծեցեալ հազուադիւտ բախտին ցաւալի ժամեր . խարխափէր այն մութ , յաւիտենական լրուութեանց տեղին՝ Որ հինգ ամիս մէկ մ՝հազիր կը տեսնէ երես մարդկային . Ա՛լ դողդղալուն և զարհուրանաց խեղճին չափ չըկայ Տեսնելով լահին խուն մնացորդ , այն ա՛լ մարելու վերայ : Վախէն՝ չ'ըլլայ թէ ամէն մէկ քայլով , ամէն շաժմունքով՝ Զահն արագապէս երթայ ըսպառի բոցոյն յուզուելով՝ երբեմն այս ինչ կոյժ՝ և երբեմն միւս՝ անշարժ կ'առնու կանգ . Սակայն ամէն հոգ և ըզգուշութիւն՝ զո՛ւր ու անօգուտ ջանք . Կ'անցնին շատ ժամեր . սիրտն որ արդէն սառ կըտրած էր վախուն՝ կը թրւէր տեսնել պատկեր ահռելի և մութ գիշերուն :

Սիրտ կ'ընէ դարձեալ , առաջ կը մղուի մոլոր ու թափառ , Բայց կը մարի լահն՝ որ մինչ այն ատեն դեռ հոգի կու տար . Հոն կը սկսի լալ . և ահա թասող ոգեսպառ շնչէն Զահն արծարծուելով՝ ծուխեր կ'արձրկէ , կը վառի նորէն : Սակայն յոյս սնոտի . մնն հետըզհետէ կը վազէ կ'իջնայ կրակէն հալելով՝ կէս շունչով բռնկած պատրուգին վերայ , Եւ ձեռքին գալով՝ անըզգայ ջրեր կը թոտ մատներուն բռնել չնն կարող զայն , և ուր մընաց ճարակ տալ բոցոյն . Բազուկն ուժաթափ , վերջապէս և լոյս լահին նըւաղած իբր իր դամբանին տալով յետին լոյս՝ մարեցաւ գընաց : Անթիւ ուրուական արդէն իր առջև նկատէ եղկելին , Կատաղին Յընորք , Յուսահատութիւն՝ ժանտ և ահագին , Եւ Մահ ո՛չ այն Մահ՝ որ մեծ յաղթութեանց չըբով պըսակուած կայծակնանքման թըռչի և արդիւնք է միայն փառաց , Այլ ահագնադէմ ու յամր , որ փաղցուն ձեռքէն բռնելով կը քարչէ , ու ներսն կը պատառոտէ կը սպառէ շուտով : Սոյն մըտածութեամբ՝ արիւնն երակաց մէջ կանգ առած էր , Ի՛նչ սըրտառուչ վէրք չեն զայրացըններ իր դառն վըշտեր . Ծընողք , բարեկամք , զոր ալ տեսնելու երբեք յոյս չըկար , Յարգելի ձեռնարկ գործոյն՝ զոր թողոյր այնպէս կիսկատար Ազնուական երկք՝ որոնցմով անունն հրուշակուէր պիտի , Եւ որոնցմով փառք և երջանկութիւն միայն կը ստացուի , Որոնք վրայ միայն իր սէր իր խընտում՝ վայլից տեղ անցան փաղցըր գովեստից և արժանաւոր վարձուց հապուցման : Սիրտն հոս փըղձկելով՝ մէկ քանի կաթիլ աչքն արցունք թափեց , Երբ մոլեգնութիւնն վերայ հասնելով չորցուց ու լափեց : Բայց դեռ յոյս ունի՝ գէթ երբեք երբեք , յոյս անակրնկալ , Հետք մ՝ ըլլայ լուսոյ՝ տեսնել ընդ աղօտ , գէթ ձայն մը ճանչնալ . Աչք կու տայ չորս դին , ականջ կը կախէ . . . ափսոս , այն մըթուն Լուսոյ տեղ գիշեր միայն կը տեսնուի , և ձայնն է լուսութիւն , Եւ այն լրուութեամբ կ'աճի երթալով իր սարսափ սըրտին : Հոն իբր ըզգալով ահաւոր վրճիւ սև ճակատագրին Սիրտն աղմկկայոյզ՝ երազք երազոց կը փոխանակեն . Ռտք կ'ենէ , դարձեալ վար կ'իջնայ , և շուտ կը կանգնի նորէն . Մերթ կը քըսուրտի մեռելոց հինցած ոսկրոտոյն վերայ , Մահուն՝ ուսկից ջանք կ'ընէ ազատիլ՝ ահաւոր վըկայ :

երբ յանկարծակի արդեք մ'է թեթեւ կը դըրպի ոտքին,
 Զեռք կ'երկնցնէ... Ո՛վ հրաշք, ո՛վ զարմանք. կը զգայ եղիկն
 կը ճանչնայ որ այն գինք առաջնորդող կորսւած թեւն է.
 Ո՛հ, չի պատմուիր, խընտումէն ալ դուրս կ'ենէ ինքն իրմէ.
 Կը պագնէ այն թեւ ազատիչ, յարգանք կու տայ բիւրազդի,
 Բստոյդ է, և դեռ վախ ունի՝ չ'ըլլայ որ նորէն թռչի:
 Ազատ վրտանգէն, թէպէտ և մարմինն կը դողդըղար դեռ,
 Զուգեր բանի տեղ դնել ոչ իր վախն և ոչ այն տեղեր.
 Որոց թախծադէմ ու լռանիստ տեսքէն դեռ տակնուվրայ
 Յուզուած ինք ներսէն՝ անցելոյն շշուրդ՝ հաճոյք մը կը զգայ:
 Վերջապէս, բրնձած ձեռքն ուղղիչն անխաբ՝ ճամբայ կը մըտնէ,
 Դէպ 'ի այն կողմ միշտ դիմելով՝ ուր լոյսն իրեն կը սպասէ:
 Այն ինչ ըզմայլումն ըզդաց, Տէր Աստուած, երբ երկինք տեսաւ,
 Որ իրեն համար ծածկուած թռչէր խաւարած ընձաւ.
 Ինչ քաղցր հիացում վրան, ինչ վայելք աչքին չէր ժժեր
 Այն լուսապայծառ վեհ տարածութեան բովանդակ պատկեր.
 Քաղաք, շէն, գիւղ, դաշտ ու ծառեր՝ իրեն անանկ կ'երևան
 Որ կարծես աչքին առաջին անգամ հանդիպած ըլլան.
 Եւ այսպէս խորին մեծ ուրախութեան սրբաին չափ չըկար,
 Որպէս թէ՛ստ իրեն՝ այն օր աշխարհիս առջի օրն ըլլար:

ՏԸԼԻԼ

Խորհրդածորին. Գ. 2:

ՎԱՐԴ ԵՒ ՄԱՆՈՒՇԱԿ

« Բոլոր ծաղկանց եմ թագուհին,
 » Բուրաստանիս՝ վայելք ու զարդ,
 Որ մի ասաց ինքնապանծ վարդ
 Խոնարհ և հեզ մանուշակին,
 Որ մի անկին բուրաստանին
 Քաղած, կ'ապրէր աչք 'ի գետին.
 » Տե՛ս հասակիս վայելութիւն,
 » Իմ քաղցրիկ հոտ, իմ անոյշ գոյն
 » Կը գըրաւէ զո՛րտ ամենուն.
 » Մինչ խառն 'ի մէջ կանաչներուն
 » Քու կարճ հասակ, խիստ շատ անգամ
 » Կ'ըլլայ մարդկանց ոտից կոխան »:

Դարձաւ ասաց հեզ Մանուշակ,
 « Այդ շախմատանց խօսքդ ու պարծանք՝
 » Են պարզ նշան տրգեղ սըրտի,
 » Թող չըփանալդ, վարդ, մէկ դի:
 » Աստարեալ տեսք, վայելութիւն,
 » Կը սիրեն միշտ մեծ պարզութիւն:
 » Համեստութիւն բարուց, լեզուի,
 » Տեսքին ընկերք են անբաժին.
 » Թէ սոցամէ մին պակասի՝
 » Գիտցիր՝ շատ վար է նորա գին »:
 Մանուշակէս առէք դուք դաս,
 Ո՛վ օրիորդ, եղիք ըզգաստ:

Հ. Գ. Վ. Գ.